

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

УДК 378.147=521

ЗМІСТ НАВЧАННЯ ЕКСТРАЛІНГВІСТИЧНОГО КОМПОНЕНТУ ЯПОНСЬКОЇ МОВИ

Оксана Асадчих

*Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка,
кафедра китайської, корейської та японської філології,
бульв. Тараса Шевченка, 14, Київ, Україна, 01601,
тел.: (+38044) 239 33 86, e-mail: asadchih@gmail.com*

Проаналізовано зміст навчання екстралінгвістичного компонента японської мови з використанням відеофонограми на початковому етапі вищого мовного навчального закладу.

Ключові слова: екстралінгвістичний компонент, невербальне спілкування, використання відеофонограм.

Інтенсивність міжнародних зв'язків акцентує увагу викладачів іноземної мови (ІМ) на вивченні процесу спілкування представників різних лінгвокультур. Формування комунікативної компетенції як кінцевого результату навчання ІМ передбачає не тільки оволодіння відповідною іншомовною технікою (тобто мовну компетенцію студентів), але й засвоєння колосальної кількості позамовної інформації, необхідної для адекватного спілкування та взаєморозуміння. ІМ, як і будь-яка мовна система, це суспільно-історичний продукт, у якому відображено історію народу, його культуру, систему соціальних відносин, традицій тощо. Отже, багато методистів дотримуються думки, що ІМ треба вивчати як феномен національної культури, як “мовну модель” світу певного народу та його культури (Н. Бориско, О. Леонтьєв, Ю. Пассов, Ж. Жіраде (G. Giradet), Роберт П. Голстон (Robert P. Holston)). За В. Гумбольдтом, мова – це душа нації, в ній втілюється весь її національний характер [4, с. 38]. Міжкультурне спілкування розглядають як функціонально зумовлену взаємодію людей, що належать до різних культурних співтовариств з огляду на усвідомлення ними їхньої належності до різних геополітичних, континентальних, релігійних, національних та етнічних груп. Партнери у міжкультурному спілкуванні, природно, відрізняються один від одного своїм національним баченням світу, стилем життя, моделями мовної і немовної поведінки.

Згідно з існуючою класифікацією мов, українська та японська мови належать до різних груп, що, відповідно, зумовлює виникнення багатьох труднощів при вивченні цієї ІМ [6, с. 8]. Мовні труднощі викликані не тільки мовними особливостями, але й відмінними психологічними рисами та способом мислення українського та японського народів, тому існує гостра необхідність формування у студентів соціокультурної компетенції, що передбачає оволодіння певними екстралінгвістичними знаннями.

Найвпливовішою роботою початку ХХ століття щодо питання дослідження проблеми мови тіла була робота Чарльза Дарвіна “Вираження емоцій у людей та тварин”, опублікована 1872 року. Відтоді вчені виявили і зареєстрували понад 1000 невербальних знаків і сигналів. І. Горелов вважає, що екстралінгвістичні засоби здатні виконувати будь-яку з лінгвістичних функцій природного мовного знака, а саме – емотивну, комунікативну, асоціативну, апелятивну, репрезентативну й інші.

Ігнорування кінетичних елементів позбавляє мовлення емоційності, руйнує її логічний плин, робить у певних випадках безглуздою. Ми поділяємо думку П. Сисоева, який слушно відзначив, що незнання характерних основ невербальної поведінки народу – носія досліджуваної мови – призводить до непорозумінь та певного конфлікту під час крос-культурного спілкування [2, с. 273].

Невербальна поведінка може мати “культурний акцент”, тобто видавати представника іншої культури, може справляти враження фамільярності, оскільки в культурі, що порівнюється, така поведінка відповідає іншій тональності спілкування і, нарешті, вона може призвести до “культурного шоку” в зв’язку з тим, що в іншій культурній спільноті вона вважається вульгарною або зовсім неприпустимою у спілкуванні. Саме тут на допомогу прийде візуальний канал, який керуватиме сприйманням виразу обличчя, пози, міміки, жестів. Мімікою та жестами можна виразити такі поняття, як наказ, згода, погроза, страх тощо. Співвідношення вербального та невербального може бути різним у таких ситуаціях залежно від умов та форми спілкування [4, с. 64]. Якщо між жестом та його значенням буде відсутнє співвідношення за візуальним каналом зв’язку, то спостерігатиметься порушення інтернаціональної комунікації. Невербальні засоби іншомовного спілкування мають таку саму потребу в перекладі, як і вербальні. Чинні програми з ІМ для вищих навчальних закладів (ВНЗ) долучають у зміст навчання оволодіння невербальними засобами іншомовного спілкування. Однак наші спостереження й аналіз навчально-виховного процесу на мовних факультетах засвідчує, що проблема навчання невербальних засобів спілкування недостатньо враховується або взагалі ігнорується в курсі викладання японської мови. Пояснюється це, по-перше, тим, що більшість викладачів самі не володіють цими засобами і, по-друге тим, що в сучасних навчально-методичних комплексах вони або зовсім не представлені, або увага на них не акцентується.

Існує безліч термінів, які можна розуміти по-різному (невербальне спілкування, невербальна поведінка, невербальні комунікації, невербальні інтеракції, мова тіла тощо) [1, с. 19]. Це пов’язано у тому числі з некоректним використанням термінів, перекладених з ІМ, а також з великим акцентом на визначення “не-

вербальний” і протиставленням цього виду спілкування мовленню. На плутанину у термінології вплинули також відмінності у підходах до вивчення невербальних явищ різних психологічних шкіл та течій. Але варто зазначити, що останнім часом спостерігається прагнення до інтеграції різних підходів. Можна говорити про появу “психології невербального спілкування” як галузі психологічних знань, що акумулює в собі різні школи, підходи, теорії [4, с. 57]. Одну з найвдалиших термінологічних систем, на наш погляд, запропонувала російський психолог В. Лабунська, відповідно до якої невербальне спілкування – найбільш широке й абстрактне поняття.

Невербальне спілкування – це засіб передачі інформації, організації взаємодії, формування власного образу, уявлення про партнера, вплив на іншу людину невербальними засобами. Невербальне спілкування у розумінні соціальної психології зумовлює зміни в когнітивній і емоційній сферах особистості, у сфері відносин і взаємин, у формах поведінки та способах звертання до інших людей.

Невербальна поведінка входить у поняття невербального спілкування. Її характеризують цілісність, мимовільність і варіативність. Дуже важливою характеристикою є мимовільність, тобто неусвідомлене використання невербальних символів, що формують приховані комунікації.

Поняття невербальної комунікації входить у поняття невербальної поведінки. Під невербальною комунікацією розуміють систему невербальних символів, знаків, кодів, яку використовують для передачі повідомлення з великим ступенем точності та є тією чи іншою мірою відчуженою і незалежною від психологічних якостей особистості, має досить чітке коло значень і може бути описана як лінгвістична знакова система [4, с. 37]. Іншими словами, це переважно, довільні жести, рухи тіла, пози, що притаманні конкретному соціуму і можуть варіюватися залежно від культурного середовища або місця проживання. Основними характеристиками невербальних комунікацій, які відрізняють їх від невербальної поведінки, є довільність, дискретність та інваріантність.

Невербальна інтеракція – одиниця невербального спілкування, одинична взаємодія в процесі невербального спілкування, що своєю чергою характеризується тривалістю у часі. В основу невербальної інтеракції покладені механізми узгодження, підлаштування, переносу програм невербальної поведінки [3, с. 120]. Невербальна інтеракція – це обмін програмами невербальної поведінки або невербальної комунікації й одночасно результат цього обміну.

Невербальні компоненти, до яких належать зображення предметів, музика, жести, міміка, поза тулуба та інше можна поділити на три групи:

1) невербальні компоненти спілкування, що супроводжують мовленнєвий контакт;

2) невербальні компоненти, які замінюють мовленнєвий вираз комуніканта;

3) невербальні компоненти, які разом із вербальними утворюють єдиний за змістом вираз [3, с. 63].

Під терміном “невербальні засоби спілкування японців” ми будемо розуміти комунікативно-значущі немовні сигнали усної японської мови – рухи тіла

носія японської мови, тобто його міміку, жестикуляцію, пластику. Терміни паралінгвістичні (кінетичні, екстралінгвістичні) засоби (елементи, явища) японської мови (японської комунікативної системи) ми будемо використовувати в нашій роботі синонімічними за значенням до вищевказаного терміна.

У соціальній лінгвістиці найважливішими компонентами невербальної комунікації прийнято вважати кінесіку та проксеміку. До засобів кінесіки (зовнішні прояви людських почуттів і емоцій) відносять вирази обличчя, міміку, жестикуляцію, візуальну комунікацію (рух очей, погляди) [3, с. 66]. Ці невербальні компоненти несуть велике інформаційне навантаження. Проксеміка своєю чергою поєднує такі характеристики: відстані між комунікантами при різних видах спілкування, їхні векторні напрямки. Досить часто до галузі проксеміки долучають також тактильну комунікацію (дотик, поплескування адресата по плечу тощо), що розглядається в межах аспекту міжсуб'єктної дистантної поведінки [3, с. 73]. Крім того, кінесичні та проксемічні засоби можуть виконувати роль метакомунікативних маркерів окремих фаз мовного спілкування. Наприклад, зняття капелюха, потискання рук, привітальний або прощальний поцілунок тощо. Невербальними за своєю суттю є компоненти й інших семіотичних систем (наприклад, зображення, явища культури, формули етикету і т. д.), а також предметний, або ситуативний, світ. Маються на увазі об'єкти, що оточують учасників комунікації, а також ситуації, до яких вони залучені. Проксемічні засоби також виконують різні функції у спілкуванні, наприклад, регулюючу. Важливою характеристикою спілкування визнають обрану комунікантами дистанцію. Розрізняють 4 типи дистанції: а) інтимна; б) особиста (персональна); в) соціальна; г) суспільна. Відстані між комунікантами під час мовного спілкування визначають особливості їхніх відносин (офіційні/неофіційні, інтимні/публічні).

Мова тіла або соматична мова (грецьке *soma* 'тіло', 'корпус') за своєю функцією подібна до вербальної мови. Комунікативні рухи містять у собі так звані кінеми, або автоматизовані рухи, що виділяються прямим зв'язком з мовним повідомленням, доповнюють і замінюють мовні дії. Навчаючи культурі невербального спілкування, не можна залишити без уваги психофізіологічні симптоми емоційного стану і некомунікативні рухи, що належать до соматичної мови. До емоційних симптомів відносять зміну кольору обличчя; рухові симптоми (тремтіння рук і губ); звукові симптоми (плач, втрату голосу). Вони переважно збігаються у всіх народів і спеціальна підготовка для їх інтерпретації не потрібна. Некомунікативні рухи, що сигналізують про внутрішній емоційний стан співрозмовника, трапляються тоді, коли людина намагається заповнити паузи в мовленні або має труднощі у формулюванні своєї думки. Це звички, спрямовані для зняття внутрішнього напруження (кусати губи); рухи, спрямовані на будь-який предмет, що є на комуніканті (крутити перстень на пальці, торкатися гудзика); рухи, спрямовані на якийсь предмет в оточенні комуніканта (крутити в руках ручку, олівець) [5, с. 27].

Мова міміки й жестів існувала ще задовго до появи усного мовлення. Однак наукове вивчення цього явища почалося тільки в останні тридцять років і особливої популярності набуло в 70-х роках. Особливу увагу цьому питанню

приділяє психологія, адже жести, міміка і рухи людини – це точні індикатори її внутрішнього щиросердечного стану думок, емоцій і бажань. Жести акомпанують мову, уточнюють її. Залежно від свого призначення жести поділяють на такі види:

- а) ритмічні (“я їхав-їхав-їхав, а дорозі все не було кінця”);
- б) емоційні (потиск плечима, удар по столу, розведення рук у сторони);
- в) вказівні (“я стояв тут, а він там, за два метри від мене”);
- г) образотворчі (брижі на воді, кручені сходи);
- д) символічні (жест відмови, жест згоди) [3, с. 46].

Жести використовують також, якщо необхідно підсилити враження або якщо не вистачає слів. Жести у різних культурах можуть частково збігатися; в одній культурі вони можуть бути моносемічними, а в іншій полісемічними. Наприклад, “піднятий вгору великий палець” в українській культурі означає “все добре, все відмінно”. Цей жест моносемічний. В Америці, Англії, Австралії він використовується в двох значеннях: 1) “при голосуванні” на дорозі; 2) “все гаразд”. Примітно, що в Греції цей жест використовують як грубий заклик припинити мову. Отже, невербальна поведінка комунікативно та національно зумовлена, її треба враховувати при вивченні ІМ.

Наведений вище поділ основних типів жестів має своє відображення у методиці викладання ІМ: якщо завдання полягає в тому, щоб освоїти тільки комунікативну систему, то можна обмежитися жестами, які замінюють вербальну мову; якщо ж той, хто вивчає ІМ, прагне звільнитися від будь-якого акценту, у тому числі і від неправильного вживання жестів, йому доведеться приділяти увагу і некомунікативним жестам. Останнім часом “жестова” проблематика стала входити у поле зору методистів. Ми вважаємо, що в навчальному процесі бажано не відокремлювати жести від мови, тому що в природному говорінні вони тісно пов’язані.

Отже, завдяки невербальним проявам співрозмовник демонструє своє щире ставлення до того, що відбувається. І наше завдання, у цьому випадку, ці прояви побачити й інтерпретувати, тобто зрозуміти їх значення. Як відомо, ефективність навчання безпосередньо залежить від ступеня наближення процесу передачі знань, формування навичок і вмій до реальних умов їх практичного застосування. Це загально визнане науковцями положення втілюється у навчанні ІМ в комунікативній спрямованості, згідно з якою іншомовну мовленнєву діяльність розглядають не тільки як мету, але і як засіб навчання. Однак, при навчанні міжкультурного спілкування треба мати на увазі, що взаєморозуміння та взаємовідносини комунікантів детерміновані їхнім ступенем володіння певним комплексом знакових вербальних і невербальних структур [4, с. 58]. Невербальний компонент (міміка, жести, зона комфорту між комунікантами) відіграє суттєву роль в етикетній комунікативній поведінці певної спільноти. Такий набір знакових структур можна назвати соціально-культурним кодом [4, с. 59]. Для реалізації завдань навчання спілкуванню ІМ недостатньо володіти лексикою, граматиною і фонетикою, необхідно володіти лінгвокраїнознавчими та паралінгвістичними засобами мови. До них належать реалії країни і різні комунікативні рухи (жести, міміка й ін.), якими носії мови можуть допов-

нювати і замінити мовні дії. Отже, ці засоби інформації повинні також увійти до практики викладання ІМ.

Особливої уваги викладача заслуговують кінеми, що не збігаються у виконанні при співпадаючих змістах у комунікативній поведінці носіїв української та японської мов. Під час семантизації японських і українських невербальних засобів спілкування ми зіштовхуємося, як відомо, з лінгвокраїнознавчою інтерференцією. Врахування цього чинника змушує нас у процесі відбору невербальних засобів японської комунікативної системи в навчальних цілях мати на увазі також і критерії, які обґрунтував О. Леонтьєв щодо чіткої диференціації з рідною для учнів культурою (кінетичні елементи, віднесені умовно до другої групи), а також екзотичності (невербальні засоби, віднесені умовно до третьої групи), тому що іншомовна культура в сприйнятті студентів значною мірою містить у собі елемент екзотики. Методично обґрунтованому відбору невербальних засобів для цілей навчання японської мови як іноземної, сприяє дотримання принципів функціональності, чіткої диференціації з рідною культурою, комунікативної достатності, екзотичності, системності, відповідності програмному комунікативному та мовному змісту курсу [2, с. 275].

Принцип врахування рідної культури знаходить реалізацію в порівняльному аналізі невербальних засобів української і японської мов. Багато жестів можуть бути безінформативними лише тому, що вони не співвіднесені з культурою. Тому оволодіння іншомовними моделями невербальної комунікації неможливе без усвідомлення їх у спілкуванні рідною мовою і зіставлення двох невербальних систем (рідної та іноземної) через порівняння й аналіз подібностей і розбіжностей між ними. Невербальні дії несуть певні комунікативні наміри, а саме: передачу комунікативної інформації учасникові комунікативного акту.

Принцип диференційованого підходу у навчанні. Враховують ступінь складності засвоєння тих або інших невербальних засобів японської комунікативної системи. Диференціація ґрунтується на встановленні паралінгвістичних (для жестів японської комунікативної системи, що збігаються або подібних у виконанні, сфері вживання і передачі їхнього змісту з жестами української комунікативної системи) та мовних (для жестів японської комунікативної системи, що збігаються за змістом і сферою вживання, але різних у виконанні порівняно з жестами української комунікативної системи, а також відсутніх в останній) зв'язків. Під паралінгвістичним зв'язком мають на увазі зв'язок жесту української комунікативної системи з аналогічним або тим, що має невеликі розбіжності у виконанні жестом японської комунікативної системи. Під мовним зв'язком ми розуміємо зв'язок жесту японської комунікативної системи з відповідним йому ситуаційним кліше і/або поясненням його значення та сфери вживання українською мовою.

Більш глибокому усвідомленню особливостей національної культури мови, компонентом якої є невербальні засоби, сприяє зіставлення невербальних засобів японської комунікативної системи з аналогічними засобами української комунікативної системи, що дало нам підстави умовно виділити три групи. До першої ми віднесли “жести ареалії”, що збігаються, або подібні у виконанні, у

сфері вживання та у способі передачі їхнього змісту. До неї ввійшла значна частина загальнонавчаних жестів, що не потребують спеціального навчання. Це жести вітання, прощання, знайомства, а також стверджувальне і негативне погойдкування головою, вказівні рухи головою і рукою, жести, що запрошують сідати, встати, підійти ближче, жест-заклик до дотримання тиші тощо. Друга група – це група “еквівалентних жестів”, що збігаються за змістом і сферою вживання, але різні у виконанні. Наприклад: рахунок на пальцях. Японці починають рахувати з великого пальця, а не з мізинця. У третю групу ввійшли “жести реалії”, відсутні в комунікативній поведінці носіїв української мови. Можна навести також приклади для української мови. Це такий ряд жестів, як клацання пальцями, цілування руки, схрещення рук на груди, розмахування руками, удари (рукою, пальцем) по чолу, поплескування по плечу і по спині, використання вказівного пальця для орієнтації уваги співрозмовника, притискання руки до серця тощо.

Зіставлення кінетичних елементів двох комунікативних систем спричинило постановку питання про їхній відбір. Під час відбору невербальних засобів японської комунікативної системи ми спиралися на такі принципи:

1) функціональності, що припускає в цьому випадку відбір тих жестових знаків, які існують у повсякденній свідомості носія досліджуваної мови (японця) і вилучення нестабільних, незначущих жестів;

2) чіткої диференціації з рідною культурою (невербальні засоби, віднесені умовно до другої групи);

3) екзотичності (цікавості) (кінетичні елементи, віднесені умовно до третьої групи);

4) системності, що тісно пов'язано із принципами тематичної і ситуативної співвіднесеності;

5) відповідності програмному матеріалові, що обмежило відбір невербальних засобів межами вимог програми з практики мови;

6) достатнього мінімуму, що припускає відбір того необхідного достатнього мінімуму невербальних засобів, що максимально наближає студентів до повноцінного комунікативного акту японською мовою, не перевантажуючи навчальний процес зайвими подробицями.

Керуючись згаданими вище принципами ми відібрали 30 жестових знаків японської комунікативної системи для формування навичок й умінь невербального спілкування японською мовою.

При навчанні невербальних засобів спілкування реалізуються практичні, загальноосвітні, розвиваючі і виховні цілі, які перебувають у тісному взаємозв'язку.

Практичні цілі. Навчання кінетичним засобам припускає оволодіння основами невербальної поведінки японців, тобто досягнення мінімально достатнього рівня іншомовної невербальної комунікативної компетенції. Основу невербальної комунікативної компетенції становлять немовні комунікативні вміння, сформовані на підставі знань і навичок іншомовної невербальної поведінки. Це навички й уміння розуміти та використовувати в іншомовній мовній взаємодії найбільш характерні жести носіїв досліджуваної мови в конкретних ситуаціях спіл-

кування ІМ (вітання, прощання, знайомства, радості, схвалення, удачі, невдачі тощо).

Загальноосвітні цілі. Оволодіння основами іншомовної невербальної комунікації сприяє удосконаленню системи знань студентів, завдяки розвитку досвіду емоційно-ціннісних відносин.

Розвивальні цілі. Вивчення невербального компоненту формує досвід спільної пошукової діяльності в межах зіставлення двох культур, розвитку бачення загальної проблеми невербальної поведінки людини, а також включення загального невербального досвіду в особистісний невербальний досвід учнів. Виховні цілі припускають формування загальної мовної культури, де мова сприймається як елемент соціокультурного простору і співвідноситься з культурною і мовною ситуацією сьогодення.

Наведемо декілька прикладів порівняльного аналізу деяких найуживаніших жестів представників двох різних лінгвокультурних суспільств – українського та японського за способом вираження їхніх значень:

Жести привітання:

1) в українському спілкуванні широко використовують рукостискання (серед чоловіків) – як офіційне, так і дружнє. У японському спілкуванні воно менш уживане, зазвичай лише за офіційних обставин;

2) поцілунок в українців як форма привітання спостерігається в спілкуванні і чоловіків, і жінок. Це старий слов'янський звичай. У Японії цей звичай відсутній;

3) обійми як форма вітання – також слов'янський звичай і форма прояву рівності і братерства. У японському спілкуванні такий жест відсутній;

4) у Японії найпоширеніший жест привітання – це посмішка або кивок головою, а в деяких випадках одночасно і посмішка, і кивок головою. У молоді спостерігається кивок головою і розмахування піднятої на рівні голови або над головою правої руки зі сторони убік долонею вперед.

Жести прощання:

1) в Україні, зазвичай – це рукостискання, але в Японії воно рідко трапляється навіть серед молодих людей різних статей;

2) найпоширеніший і найбільш популярний жест прощання в Японії – це кивок головою, часто у супроводі посмішки. Також використовують і в українському спілкуванні;

3) легкий уклін у японському спілкуванні використовують під час прощання зі старшими. Серед українців спостерігається серед людей старшого покоління;

4) повітряний поцілунок використовують українці серед близьких людей, коли вони перебувають на відстані один від одного. У давнину японці прощаючись звичайно кланялися.

Жести, що виражають подяку:

1) рукостискання використовують в українському і японському спілкуванні. Але в японському найчастіше потиск руки співрозмовника роблять обома руками;

2) легкий нахил голови і корпусу вперед. Спостерігається і в українському і в японському спілкуванні. У японців в урочистих випадках використовують глибокий уклін на знак великої і щирої вдячності;

3) у японському спілкуванні – погойдкування головою вгору-вниз кілька разів поспіль. Використовують за неофіційних обставин. Цей жест відсутній у такому значенні в українців.

Отже, незважаючи на те, що вербальна мова є первинним засобом у спілкуванні, знання і використання невербальних засобів робить комунікацію більш повноцінною. Спостереження за невербальним спілкуванням українців і японців дає підстави сформулювати такі висновки:

1) за способом використання українські жести (порівняно з японськими) відрізняються енергійністю та інтенсивністю;

2) жести (і українські, і японські) виявляються в умовах національно-специфічного контакту й обумовлюються ситуацією та соціальними ролями комунікантів;

3) жест у процесі спілкування наголошує значення спонукального висловлювання, підсилює його вплив на адресата. Вживання спонукальних жестів у процесі комунікації усуває непорозуміння та двозначність.

Привабливість навчального процесу завдяки інформації про культуру країни досліджуваної мови сприяє розвитку у студентів інтересу, що зумовлює позитивний вплив на формування стійкої мотивації до вивчення ІМ. Найскладнішим завданням для викладача є уміння навчити студентів інтерпретувати різні ситуації мовного та немовного характеру з погляду культурних особливостей певної країни, уникаючи при цьому формування помилкових стереотипів і уявлень. Але водночас студентам без сумніву буде цікаво дізнатися не тільки про те, що відрізняє культуру їхньої країни від культури іншомовних однолітків, але і про те, що їх об'єднує. Без знання таких реалій країни, мову якої вивчають, неможливе повноцінне розуміння носіїв цієї культури навіть за умов високого рівня іншомовної компетенції, що доводить важливість використання культурного та екстралінгвістичного компонентів у нашому випадку у процесі навчання японської мови. У досягненні цієї мети велике значення мають автентичні матеріали, причому значна частина цієї інформації може бути представлена у вигляді фільмів або мультиплікації. Викладачеві, який працює в межах комунікативного методу, логічно долучати до навчального процесу невербальні засоби спілкування. Це дійсно має вагоме значення, тому що головною метою комунікативних підходів до викладання є навчання природному людському спілкуванню, а його лексичні складові, як відомо, постійно супроводжують, доповнюють, замінюють невербальними компонентами комунікації. З цього випливає, що адекватне володіння (і оволодіння) японською мовою містить у собі не тільки здатність реалізувати мовну компетенцію в різних умовах мовного спілкування, однією зі складових якої є уміння користуватися японськими соматичними висловами і жестами як елементами невербального семіотичного коду [5, с. 17].

Невербальні засоби, що є виразниками різних емоційних станів, є також ефективним засобом мотивації навчально-мовної взаємодії студентів на заняттях

з ІМ. При цьому, істотні, хоча й різною мірою, два аспекти засвоєння таких невербальних систем. По-перше, спілкуючись будь-якою мовою, потрібно в мінімальному ступені застосовувати невербальні засоби своєї національної культури. Для цього студентів необхідно усвідомлено ставитися до системи невербальних засобів, пов'язаних з рідною мовою. По-друге, у свою іншомовну мовну поведінку бажано залучати невербальні засоби досліджуваної мови.

Усвідомлення значущості невербальних засобів в усно-мовленнєвій взаємодії і володіння ними є умовою адекватного сприйняття комунікативного акту загалом і його вербального та невербального компонентів зокрема. Це дає підстави стверджувати про неможливість штучної ізоляції невербальних засобів залучення невербального компонента в процес навчання іншомовного спілкування.

Можна зробити висновок, що навчання екстралінгвістичного компоненту спілкування має велику практичну значущість для викладання японської мови в українській аудиторії. Незнання українськими студентами японських невербальних компонентів комунікації при спілкуванні з носіями мови ускладнює сприйняття і розуміння істотних моментів переданого/одержуваного змісту. Ми вважаємо доцільним і необхідним залучати невербальні засоби спілкування в підручники з японської мови для студентів ВНЗ. Жести можна вводити в різні розділи підручників, наприклад, у складі ситуативно-тематичних груп вираження привітання, прощання, відмови, подяки, погрози, а також різних видів спонукання: прохання, наказу, благання тощо.

Стаття: надійшла до редакції 16.12.2013

доопрацьована 20.02.2014

прийнята до друку 23.04.2014

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Васильева Е. Л.* Невербальные компоненты коммуникации и речевые акты : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук / Е. Л. Васильева. – Минск, 2002. – 29 с.
2. *Красавский Н. А.* Обучение невербальному типу общения на занятиях иностранного языка / Н. А. Красавский // Теория и практика построения современных образовательных технологий : тез. докл. научной конф. – Волгоград, 2002. – С. 272–275.
3. *Лабунская В. А.* Невербальное поведение / В. А. Лабунская. – Ростов н/Д. : Лисс, 1986. – 194 с.
4. *Леонтьев А. А.* Национально-культурная специфика речевого поведения / А. А. Леонтьев. – М. : Просвещение, 1977. – 165 с.
5. *Тумаркин П. С.* Жесты и мимика в общении японцев. Лингвострановедческий словарь-справочник / П. С. Тумаркин. – М. : Просвещение, 2002. – 118 с.
6. *Фролова О. П.* Японский речевой этикет / О. П. Фролова. – Новосибирск, 1997. – 44 с.

CONTENT OF THE JAPANESE EXTRA LINGUAL COMPONENT TEACHING

Oksana Asadchih

*Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Chinese, Korean and Japanese Philology Department of Philology Institute
14 Taras Shevchenko Blvd., Kyiv, Ukraine, 01601,
tel.: (+38044) 239 33 86, e-mail: asadchih@gmail.com*

The content of the Japanese extra lingual component teaching with the using of video phonogram in the primary level of higher educational establishments has been analyzed.

Key words: extra lingual component, nonverbal communication, the using of video phonogram.

СОДЕРЖАНИЕ ОБУЧЕНИЯ ЭКСТРАЛИНГВИСТИЧЕСКОГО КОМПОНЕНТА ЯПОНСКОГО ЯЗЫКА

Оксана Асадчих

*Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко,
кафедра китайской, корейской и японской филологии,
бульв. Тараса Шевченко, 14, Киев, Украина, 01601,
тел.: (+38044) 239 33 86, e-mail: asadchih@gmail.com*

Проанализировано содержание обучения экстралингвистического компонента японского языка с использованием видеофонограмм на начальном этапе высшего учебного заведения.

Ключевые слова: экстралингвистический компонент, невербальное общение, использование видеофонограмм.